

L'aventura humana de Pierre Lévêque

Jordi Cortadella

Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
 08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

L'insigne historiador de l'antiguitat Pierre Lévêque va morir a París el divendres 5 de març d'enguany, a l'edat de 82 anys. Havia nascut a Chambéry (Savoia), l'11 d'agost de 1921, però va passar bona part de la seva joventut a Bordeus, on es despertà la seva passió pel món grec gràcies a la lectura de *La Cité grecque*, de G. Glotz. Decidida la seva vocació, ingressà a l'École Normale Supérieure (1940) i obtingué l'*agrégation* (1944), que exercí en el Lycée d'Evreux fins que s'incorporà a l'École Française d'Athènes (1947), on, durant quatre anys, estudià l'estatuària arcaica de Delos i s'inicià en l'arqueologia al jaciment traci de Tassos.

De tornada a França, comença la promoció acadèmica com a *assistant* a la Universitat de Lió (1951), després a la Facultat de Lletres de Montpeller (1955-57) com a *maître de conférences*, i finalment com a *professeur* d'Història Antiga a la Universitat de Besançon, on romangué fins a la seva jubilació (1957-90). Allí ocupà els càrrecs de degà (1964-71), període en què era anomenat «el degà roig» pel seu compromís d'esquerres, que el va portar a militar en el partit comunista francès; de rector (1975-80), i de nou degà (1986-90). Tot i que mai no va ésser admès a l'olimp acadèmic de la Sorbona, va saber donar a la petita Universitat de Besançon un gran prestigi internacional mitjançant la formació d'un equip de col·laboradors en el marc del Centre d'Histoire Ancienne (1967), esdevingut Analyses des Formations Sociales de l'Antiquité (CNRS) i, posteriorment, Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, sota la direcció de la seva companya de vida i estudis, Monique Clavel-Lévêque. Des d'aquest centre aconseguí desenvolupar temes d'interès múltiple, com l'esclavisme i les formes de dependència, l'estudi de les religions, els paisatges i cadastres a l'antiguitat o les àmfores romanes, com quedà palès en les planes de la revista *Dialogues d'Histoire Ancienne*, fundada per ell el 1974. Entre les iniciatives desenvolupades en la llarga estada a Besançon, cal destacar l'ús de la informàtica com a eina útil no només per emmagatzemar informació sinó sobretot per la possibilitat de realitzar anàlisis factorials de correspondències (per exemple, sobre l'esclavisme i les formes de dependència en les obres d'Arrià, Tucídides, Cató, Ciceró, Juvenal, Marcial, Plini el Jove, Tàcit, Tertulià i Varró). També cal esmentar l'organització, el 1970, del primer col·loqui del grup internacional de recerques sobre l'esclavisme antic (GIREA), una invenció francoitaliana

en què van col·laborar M. Atilio-Levi des de Milà i R. Lepore a Nàpols, la 29a reunió del qual tindrà lloc, el proper novembre, a Rethymnon (Creta).

L'any 1964 va ser crucial en la producció de Pierre Lévêque; aquell any es van publicar dos dels seus treballs més innovadors, *Clisthène l'Athénien* (en col·laboració amb P. Vidal-Naquet), i *L'Aventure grecque*. Fins aquell moment s'havia ocupat de les seves tesis. En primer lloc, la tesi doctoral que tractà sobre el poeta tràgic Agatón (publicada el 1955), sota la direcció de L. Séchan, amb el qual va col·laborar en la correcció del diccionari grec-francès d'E. Bailly (1963, 26a ed.) i amb qui, anys més tard, publicà *Les grandes divinités de la Grèce* (1966). En segon lloc, i més important, la *Thèse d'État*, dedicada a Pirros, rei de l'Epir (publicada el 1957), dirigida per A. Aymard. Els llargs anys dedicats a aquest últim tema van centrar bona part de la seva recerca a l'entorn de les relacions entre Grècia, les colònies gregues de la Magna Grècia i Sicília, Itàlia i Roma.

Quan Fernand Braudel li encarregà un volum sobre Grècia per a la seva col·lecció, *Destins du Monde*, va néixer el projecte d'una de les seves obres més conegudes: *L'Aventure grecque* (1964, ed. castellana 1968), llibre emblemàtic per a diverses generacions d'estudiants (en la introducció ja sobtava llegir que l'aventura grega va ser filla de la gana) i important per l'equilibri reeixit entre arqueologia, historiografia i literatura. Amb la preparació d'aquesta obra començà una segona etapa en la producció científica de Pierre Lévêque marcada per la publicació de treballs de síntesi sobre les societats antigues, adreçades als estudiants universitaris, professors de secundària i públic culte en general. Formen part d'aquesta nova etapa dues petites, però curoses, guies de viatge: *Nous partons pour la Grèce* (1961) i *Nous partons pour la Sicile* (1966) i, especialment, *Empires et barbaries, III s. av. JC - I s. ap. JC* (1968), un intent d'anar més enllà de *L'Aventure grecque* per tractar de tot allò que quedava fora del Pròxim Orient, Grècia o Roma, és a dir, Àsia, Oceania i Àfrica. A partir d'aquí, hi hagué una llarga pausa en la seva activitat divulgadora fins a l'aparició de *La naissance de la Grèce* (1990), llibre escrit només en 10 dies —segons confessió de l'autor— i magníficament il·lustrat.

No obstant això, amb els anys, l'interès de Pierre Lévêque anà derivant des de l'època hel·lenística, Roma i l'Occident mediterrani així com dels llibres de gran difusió, fins a la història comparada de les religions. De fet, des de sempre s'havia sentit molt atret pels problemes religiosos i en la mateixa tesi sobre Pirros, juntament amb la base socio-econòmica dels fenòmens polítics de l'Epir, també tractà els contactes culturals i els sincretismes. Així començà el tercer gran apartat de la seva activitat científica: la història genètica de les religions, la manera en què les religions evolucionen a causa tant de les grans invasions com a causa de les petites modificacions internes. El primer resultat fou *Bêtes, dieux et hommes. L'imaginaire des premiers religions* (1985), fruit del seminari impartit a Besançon durant vint anys. En aquest llibre intentà escatir la causa dels problemes religiosos de la humanitat des de les primeres societats fins a la Grècia de la polis. Cal assenyalar que, en aquest aspecte, Lévêque no era contrari a l'estructuralisme, simplement a ell l'interessà més l'evolució de les estructures religioses. Així, l'estudi dels fonaments religiosos de les societats antigues, tant grega com brasilera, hindú, africana o japonesa el portà a un viatge intel·lectual —i físic— pel Japó, el Canadà, el

Brasil i Madagascar. D'aquí en sortiren obres com *Colérer, sexe et rire. Le Japon des mythes anciens* (1988), *Grenouilles dans l'Antiquité. De la Grèce à l'Asie, à l'Afrique et aux Amériques* (1999), *La Colère et le Sacré. Recherches franco-brésiliennes* (2000, editat en col·laboració amb S. de Carvalho i L.M.S. Trindade), i *Dans les pas des dieux grecs* (2003). En definitiva, l'univers dels déus li va servir per mostrar la complexitat de la realitat dels homes.

Els vuit volums dels *Mélanges Pierre Lévêque* (1988-1994, amb un índex general 1995) són una mostra excel·lent de l'afecte que la seva persona va despertar entre els seus alumnes i amics. Pierre Lévêque traspuava passió per l'antiguitat, que no vol dir necessàriament admiració, sinó més aviat interès per reconstruir tota una civilització a través de les fonts literàries, les restes arqueològiques, les monedes i inscripcions, etc. Per a aquells qui el vam conèixer a principi dels anys noranta, rere el prestigi de ser cavaller de la *Légion d'Honneur*, recordarem per sempre la seva mirada espurnejant i aquell particular caminar encorbat que amagava una gran agilitat d'esperit.